

A környezetvédelem problémája nemcsak az írók, a publicisták is foglalkoztatta. Álláspontjának ma is aktuális jellegét bizonyítani elég idéznünk a fontainebleau-i erdő védelmében írott ökológiai manifesztumából (1872): „Ha nem vigyázunk, a fa eltűnik, és a kiszáradás miatt el fog pusztulni a bolygó, minden kataklizma nélkül, az ember hibájából. Ne nevéssünk, akik tanulmányozták a kérdést, elborzadva gondolnak erre.” Az életmű késői remekei, meséi új értelemmel gazdagodnak Pascale Auraix-Jonchière ökokritikai elemzése révén. Az ökológiai egyensúlyt fenyegető gazdasági beavatkozások, illetve a természettudományok racionális alkalmazásával párosuló gazdasági befektetések témája regényeiben a 40-es évektől válik egyre gyakoribbá. A profitszerzés helyett a szegénység felszámolása a cél. Az okos gazdálkodás, a munkaszervezés, a modernitás kérdései a kor társadalmi, politikai problémái köré szerveződnek, az utópisztikus elemek pedig a vágyott jövő felé mutatnak. Sand, ahogy Claudine Grossir fogalmaz, emberléptékű iparosodásban gondolkodott, és jól látta, hogy az ismeretek bővítése, a tudomány emancipációs hatalom is. Az urbanizáció problémáira is ráérzett az író. *Ville noire* (1861) című regényében például az azóta számos nagyvárosban megvalósult megoldás, a „kertváros” modelljét véli felismerni Naoko Takaoka. A nagyüzem a természet közvetlen közelében működik, egészséges munkakörülményeket, ingyenes oktatást, betegellátást biztosít. Ebben az utópiában a város minden előnye és a természet szépsége tökéletes harmóniát alkot.

A természettudományos forradalom nagy hatással volt az író intellektuális fejlődésére; eredményeinek terjesztéséből, a tudatlanság főlásolásából a maga eszközeivel ő is aktívan kivette a részét. Mindezt alaposan és meggyőzően dokumentálja ez a kötet, és azt is bizonyítja, hogy – Renan szavaival élve – George Sand a század „visszhangja” volt. A szó legtágabb és legjobb értelmében.

BODROGHI CSILLA

bonifertne.csilla@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1058-9237

Johan FAERBER. *Après la littérature: Écrire le contemporain*. Paris: PUF, 2018. 264. doi: 10.3917/puf.farb.2018.01.

„Íme, a rettenetes, üres, fehér papír, amire írnom kell, gondolta” – így kezdődik Hajnóczy Péter kisregénye. Johan Faerber *Après la littérature: Écrire le contemporain* (Az irodalom után: A kortársat írni) című könyvében azt állítja, hogy a kortárs, jelen esetben francia íróknak nem a fehér papír rettenetével, hanem a fekete papíréval (*page noire*) kell szembenéznük.

Esszéisztikusan megírt könyvének ez a központi metaforája, a fekete lap, vagy más helyen *tabula plena* (a *tabula rasa* ellentéte) az írás lehetőségére vonatkozik, abban az értelemben, hogy a nagy alkotók műveikkel már véget vetettek az irodalomnak. A fekete lap története a könyv egyik erőssége, melyben Faerber elemző igénnyel mutatja meg, hogy a nagy szerzők Prousttól Echevozig hogyan tették lehetetlenné az írást a következő nemzedékek számára. *Az eltűnt idő nyomában* szerzője válságos korszakban élt, mint mi, mégis sikerült írnia: „mintha Proust lenne az első, aki vissza tudott jönni az Irodalom Halálából.” (103) Az új nemzedék irodalmi példáival megmutatja, hogyan tudták folytatni mégis a beckett-i és Faulkneri hagyományokat.

Faerber egyrészt azok ellen az apokaliptikus hangok ellen írja könyvét, amelyek egyre hangsúlyosabbá lettek a kétezres évek eleje óta. Ide tartozik Donald Morrison a francia kultúra végét vizionáló írása a *Time* hasábjain. E csoportba tartozik még több francia szerző hasonló értelmű, a mostani korszakot az irodalom végeként definiáló szövege, mint ahogy az irodalmi intézmények nagy hatása, befolyásos alakjainak, Antoine Compagnonnak és Tzvetan Todorovnak az írásai is. Faerber az utóbbiakat irodalomfelfogásuk miatt bírálja, miszerint az irodalomnak az lenne a szerepe, hogy irányt mutasson a saját korában. Ezt a „katasztrófizmust” és panaszáradatot Faerber nem-kortársnak (*incontemporain*) nevezi, mely megakadályozza a kritika megújulását és a jelen mélyebb elemzését.

Egy másik nem-kortárs, azaz a kortárs megragadását megakadályozó tendenciát ugyancsak leleplez a mai irodalomban. E nem-kortárs (*mé-contemporain*) vonulatba tartoznak azok az „anakkronisztikus” írók, akik nincsenek összhangban a saját korukkal, és ahhoz a modernizmushoz nyúlnak vissza, amelyen már túl vagyunk, és amely mára már kiüresedett. Különösen az ún. exofikció műfaját kárhoztatja, amelyet a kiadók marketing-fogásaként is meghatároz; ide tartoznak többek között Emmanuel Carrère, Laurent Binet és Yasmina Khadra művei. Egy másik vonulata a nem-kortársnak a Faerber által primitivizmusként aposztrofált jelenség, amely az elbeszélés visszatérését (*retour du récit*) hirdeti. Az általa idesorolt szerzők, Michel Houellebecq és Ivan Jablonka hisznek abban, hogy vissza lehet térni az elbeszéléshez a (barthes-i értelemben vett) írás epizodikus válsága után, s ezt a transzparens szöveg és a tisztá megnyilatkozás (*énoncé pur*) közvetíti.

Azonban, mint leszögezi, „[m]i a modernitás után élünk. Sőt, a posztmodern után élünk” (29) – szerinte ebből az utániságtapasztalatból szület-
het meg az új irodalom. Faerber sokszor erősen támadó, ironikus hangnemben bírálja a fent említett irodalmi jelenségeket és szerzőket, de célja, hogy új írónemzedéket ajánljon a kritika figyelmébe, akik az irodalom halálát komolyan véve lépnek az irodalmi térbe. Az a koncepciója, hogy a kortársat meg kell alkotni, paradigmaváltáson kell dolgozni, hiszen a jelen az, amit nem látunk. Nem az irodalom haláláról kell diskurzust folytatni, hanem a műveknek maguknak kell meghaladniuk azt, mintegy „belülről”. A magyar olvasóközönség számára jobbára ismeretlen szerzők műveit hozza példaként a próza és a líra területéről, s retorikai alakatok mentén mutatja meg Tanguy Viel, David Bosc, Camille de Toledo és Laurent Mauvignier regényeinek új poétikáját. Ennek kulcsszavai a kommunikáció, a megszólítás, a nyelv konatív funkciója. A nagy elméleti háttérrel mozgósító írás ezen a ponton vitázik Barthes-tal, mondván, írni nem tárgyatlan, hanem tárgyas ige, amennyiben a műveket valakinek írják. A regény mint „hiperműfaj” ellenében a költészet tényverését hangsúlyozza, mellyel összhangba állítható az új érzékenység hirdető és az esszékötet konklúziójaként megadott „Az irodalom egy érzés” (255) -zárlat. A kortárs irodalom Nathalie Quintane 1997-es *Chaussure (Cipő)* című verseskötetével kezdődött,

és mintegy szó szerint elindult, írja a szerző. A költészet tétje a testiség, a materialitás, az érzékiség, a sebesség, ezen kívül új elem a politikum, a közösség nyelvének megtalálása és az osztozás vágya. „A kortárs irodalom vagy szenzualista lesz, vagy nem lesz” (193) – állítja Faerber, akinek az a vágya fejeződik ki ebben az írásban, hogy megragadja a kortársat most, az „Irodalom Után”: „Amikor a kritika éppen a kritikai fikció felől arra kíván törekedni, hogy a kortárs irodalom még eddig nem hallott nevei is megpillanthatók legyenek az idő legújabb rezdüléseiben.” (258)

Faerber könyve minden provokatizmusa ellenére is elgondolkodtató olvasmány, és fontos eleme a kortárs mibenlétéről folytatott diskurzusnak.

 HELIKON

TÓTH-IZSÓ ZSUSZANNA

toth.izso.zsuzsi@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8966-9947

Ruben DONNO. „*Uomo di penna e di penna*”: *Il doppio talento di Ardengo Soffici*. Firenze: Le Lettere, 2020. 345.

A kötet Ardengo Soffici (1879–1964) kettős tehetségének kibontakozását mutatja be a kezdeti szárnypróbálgatásoktól a párizsi élményeken és inspirációgyűjtésen, majd a világháborús katonasorsorson keresztül a hazatérés utáni lokálpatrióta és végül kollektív szemléletű Sofficiig.

E mű az első olyan monográfia, amely mind festői, mind pedig írói/költői tehetségének és munkásságának szerteágazó, ám mégis egy tőből fakadó sokszínűségét organikus egységbe rendezi, mindezt úgy, hogy figyelembe veszi és egy-máshoz hangolja a filológiai és a kritikai szempontokat is.

A könyv hatvanöt színes illusztrációja Soffici számos alkotásán túl olyan festményeket is bemutat, amelyek festői vagy hatottak Soffici formálódására, vagy – bizonyos szempontok alapján – párhuzamot mutatnak a „poggiói” művész egyes műveivel (többek között Segantini, Millet, De Chirico, Boccioni, Picasso, Cézanne és Caravaggio képei tűnnek fel).

A kötet négy fejezetet tartalmaz, amelyek jól felépített keretet adnak a rendkívül részletes, idé-